Tevhîdin Tanımı ve Türleri

[Türkçe — Turkish — تركي]

Muhammed b. Salih el-Useymîn

Terceme : Muhammed Şahin

Tetkik : Ali Rıza Şahin

2012 - 1434

IslamHouse.com

تعريف التوحيد وأنواعه

« باللغة التركية »

محمد بن صالح العثيمين

ترجمة: محمد مسلم شاهين

مراجعة: علي رضا شاهين

2012 - 1434

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Soru: 1

Tevhîdin tanımı ve türleri nelerdir?

Cevap: 1

Tevhîd, sözlük anlamı olarak "bir şeyi birledi" anlamına gelen (وَحَّدَ يُوَحِّدُ) fiilinin mastarıdır. Bir şeyi birlemek ise ancak,nefiy (red) ve isbât (kabul) ile yani; bir hükmü,birlenenin başkasından reddedip o hükmü sadece onun için kabul etmekle gerçekleşir.

Örneğin şöyle deriz:

Bir insan, lâ ilâhe illallah'a şehâdet etmedikçe, dolayısıyla Allah -azze ve celle-'den başkasından ulûhiyyeti reddedetmedikçe ve onu yalnızca Allah Teâlâ için kabul etmedikçe, tevhîd inancı tamam olmaz.Zirâ sade bir red/nefiy, sade bir ta'tildir (geçersiz kılmadır). Sade bir kabul ise, başkasının hükümde ortak olmasına engel değildir.

Örneğin: "Filan kişi ayaktadır" dediğiniz zaman, o kişinin ayakta olduğunu kabul etmiş, fakat bu hususta onu birlememiş olursunuz. Çünkü böyle bir ifade tarzında ayakta olma fiiline başkası ona ortak olabilir.

Eğer "Ayakta hiç kimse yoktur" derseniz, sadece reddetmiş olursun ve ayakta olmayı hiç kimse hakkında kabul etmemiş olursunuz.

"Zeyd'den başka hiç kimse ayakta değildir" dediğinizde ise, sadece Zeyd'in ayakta olduğunu, başkasının ayakta olmadığını söylemiş olursunuz. İşte gerçekte birleme (tevhîd) ancak bu şekilde gerçekleşir. Yani tevhîd/birleme, nefiy ve ispatı (red ve kabulü) içermedikçe tevhîd olmaz.

Allah -azze ve celle-'yi birlemenin (tevhîdin) bütün türleri şu genel tanıma girer:

"Tevhîd, kendisine âit olan şeylerde (ibâdetlerde) **Allah'ı birlemektir."**

İlim ehlinin belirttiğine göre tevhîdin üç türü vardır:

Birincisi: Rubûbiyyet tevhîdi.

İkincisi: Ulûhiyyet tevhîdi.

Üçüncüsü: İsim ve sıfatlar tevhîdi.

İlim ehli, araştırma, inceleme, âyetler ve hadisler üzerinde düşünme sonucunda bu taksimi öğrenmiş ve tevhîdin, bu üç türün dışına çıkmadığını görmüşlerdir. Buna göre tevhîdi şu üç kısma ayırmışlardır:

Birincisi: Rubûbiyyet Tevhîdi

Allah Teâlâ'yı yaratma, mülk ve idâre gibi konularda birlemektir.

Bunun açıklaması şöyledir:

Birincisi: Allah Teâlâ'yı yaratmada birlemektir. Buna göre tek başına yaratıcı olan Allah Teâlâ'dır, O'nun dışında hiçbir yaratıcı yoktur.

Nitekim Allah Teâlâ bu konuda şöyle buyurmuştur:

﴿ ... هَلۡ مِنۡ خَٰلِقٍ غَيۡرُ ٱللَّهِ يَرۡزُقُكُم مِّنَ ٱلسَّمَآءِ وَٱلۡأَرۡضِۚ ... ﴾ [سورة فاطر من الآية: ٣]

"Allah'tan başka size gökten ve yerden rızık verecek bir yaratıcı mı var? O'ndan başka hak ilah yoktur."[1]

Allah Teâlâ, kâfirlerin ilahlarının geçersiz olduğunu açıklayarak şöyle buyurmuştur:

﴿ أَفَمَن يَخْلُقُ كَمَن لَّا يَخْلُقُۚ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿١٧﴾ ﴾

[سورة النحل الآية: ١٧]

"O halde, yaratan (Allah)**, yaratmayan** (putlar) **gibi olur mu? Hâlâ düşünmüyor musunuz?"** [2]

O halde yaratıcı, yalnızca Allah Teâlâ'dır.O her şeyi yaratmış ve bir ölçü ile takdir etmiştir. O'nun yaratması, kendi yaptığı şeylerden meydana gelenleri kapsadığı gibi, kullarının yaptığı şeylerden meydana gelenleri (onların amellerini) de kapsar. Bunun içindir ki, kulların fiillerinin yaratıcısının da Allah Teâlâ olduğuna îmân etmek, kadere îmânı tamamlayan şeylerdendir.

Nitekim Allah Teâlâ bu konuda şöyle buyurmuştur:

---

[1] Fâtır Sûresi: 3

[2] Nahl Sûresi: 17

﴿ وَٱللَّهُ خَلَقَكُمۡ وَمَا تَعۡمَلُونَ ٩٦ ﴾

[سورة الصافات الآية: ٩٦]

"Allah,hem sizi,hem de yapmakta olduklarınızı yaratmıştır."[1]

Bunun anlamı şudur:

Kulun fiili, O'nun sıfatlarındandır.Kul ise,Allah Teâlâ tarafından yaratılmıştır.Bir şeyin yaratıcısı, o şeyin sıfatlarının da yaratıcısıdır.Buradan anlaşılan bir başka şey de şudur: Kulun fiili, kesin bir irâde ve tam bir kudret ile meydana gelir. İrâde ve kudretin her ikisi de Allah -azze ve celle- tarafından yaratılmıştır. Tam sebebi yaratan, sebep olunan şeyin de yaratıcısıdır.

Şöyle bir soru sorulabilir:

Allah Teâlâ'nın:

﴿ ... فَتَبَارَكَ ٱللَّهُ أَحۡسَنُ ٱلۡخَٰلِقِينَ ١٤ ﴾

[سورة المؤمنون من الآية: ١٤]

---

[1] Sâffât Sûresi: 96

"Yaratanların en güzeli olan Allah'ın şânı ne yücedir."[1]

Buyruğu ile Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-'in resim ve heykel yapanlar hakkında buyurduğu:

((إِنَّ أَصْحَابَ هَذِهِ الصُّوَرِ يُعَذَّبُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَيُقَالُ لَهُمْ: أَحْيُوا مَا خَلَقْتُمْ.)) [رواه البخاري ومسلم]

"Şüphesiz ki bu resimlerin (heykellerin) **sahiplerine** (onları yapanlara) **kıyâmet günü azap edilecek ve onlara: Haydi yarattığınız şeyleri diriltin, denilecek."**[2]

Hadisinin delâlet ettiği gibi, Allah'tan başka yaratıcılar da olabilmektedir. Yaratmada Allah Teâlâ'yı birlemek ile bu âyet ve hadisin arasını nasıl bulabiliriz?

Buna şöyle cevap verilir:

Allah Teâlâ'dan başkası, Allah'ın yaratması gibi yaratamaz.Dolayısıyla Allah Teâlâ'dan başkasının bir şeyi yoktan var etmesi veya ölüyü diriltmesi mümkün

---

[1] Mü'minûn Sûresi: 14

[2] Buhârî; Kitâbu'l-Buyû', "Erkek ve kadınların giymeleri mekruh olan elbiselerin ticareti babı"; hadis no: 2105. Müslim; Kitâbu'l-Libâs, "Canlı resmi yapmanın haram oluşu babı"; hadis no: (2106) (96).

değildir. Allah Teâlâ'dan başkasının yaratması, ancak bir şeyi değiştirmek ve o şeyin sıfatını başka bir sıfata dönüştürmek şeklinde olur ki, o fiil de Allah -azze ve celle- tarafından yaratılmıştır.

Örneğin: Ressam -veya heykeltıraş- bir resmi çizdiği veya heykeli yaptığı zaman, yeni bir şey meydana getirmiş olmaz. En fazla o bir şeyin halini değiştirmiştir, denilir. Tıpkı çamurun, kuş veya deve şekline getirilmesi gibi.

Aynı şekilde beyaz bir kâğıt, renklendirilerek renkli bir kâğıt haline dönüştürebilir. Mürekkep, Allah -azze ve celle-'nin yarattığı şeylerdendir. Beyaz kâğıt da Allah Teâlâ'nın yarattığı şeylerdendir. İşte yaratma fiilinin Allah -azze ve celle-'ye nispet edilmesi ile yaratılana nispet edilmesi arasındaki fark budur. Buna göre Allah Subhânehu ve Teâlâ, kendisine âit olan yaratmada tektir.

İkincisi: Allah Teâlâ'yı mülkte birlemektir. Buna göre mülkün yegâne sahibi Allah Teâlâ'dır.

Nitekim Allah Teâlâ bu konuda şöyle buyurmuştur:

﴿ تَبَٰرَكَ ٱلَّذِي بِيَدِهِ ٱلۡمُلۡكُ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيۡءٖ قَدِيرٌ ١ ﴾ [سورة الملك الآية: ١]

"(Dünya ve âhiretin) **mülkü** (mutlak hükümranlık ve yönetimi) **elinde bulunan Allah, yücedir. O'nun her şeye gücü yeter."**[1]

Allah Teâlâ yine şöyle buyurmuştur:

﴿قُلۡ مَنۢ بِيَدِهِۦ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيۡءٖ وَهُوَ يُجِيرُ وَلَا يُجَارُ عَلَيۡهِ إِن كُنتُمۡ تَعۡلَمُونَ ٨٨ ﴾[سورة المؤمنون الآية : ٨٨]

"De ki: Eğer biliyorsanız (söyleyin)**, her şeyin melekûtu** (mülkiyeti ve yönetimi) **kendisinin elinde olan, koruyup kollayan, fakat kendisi korunmayan** (buna muhtaç olmayan) **kimdir?"**[2]

Genel ve kapsayıcı anlamda mutlak mülkün sahibi, yalnızca Allah Subhânehu ve Teâlâ'dır. Mülkün Allah'tan başkasına nispeti göreceli bir nispettir. Allah -azze ve celle- mülkü kendisinden başkasına da nispet etmiştir.

Nitekim bu konuda şöyle buyurmuştur:

---

[1] Mülk Sûresi: 1

[2] Mü'minûn Sûresi: 88

﴿... أَوْ مَا مَلَكْتُم مَّفَاتِحَهُۥٓ ...﴾ [سورة النور من الآية : ٦١]

"**...veya anahtarlarına sahip olduğunuz evlerde** (yani sahipleri olmadıkları zamanlarda anahtarları size emanet edilmiş olan evlerde)**...**" [1]

Allah Teâlâ yine şöyle buyurmuştur:

﴿ إِلَّا عَلَىٰٓ أَزْوَٰجِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَٰنُهُمْ ... ﴾

[سورة المؤمنون من الآية : ٦]

"**Ancak eşleri ve ellerinin sahip olduğu** (cariyeleri) **hariç.**"[2]

Allah'tan başkasının da mülk sahibi olduğuna delâlet eden daha başka âyetler de vardır. Fakat bu mülk, Allah -azze ve celle-'nin mülkü gibi değildir. Bu, eksik ve sınırlı bir mülkiyettir. Kapsamlı bir mülkiyet değildir.

Örneğin Zeyd'in evine Amr sahip olamaz. Amr'ın evine de Zeyd sahip olamaz. Sonra bu mülkiyet, eksik ve sınırlı bir mülkiyettir.Şöyle ki;insan,sahip olduğu şeylerde ancak Allah Teâlâ'nın izin verdiği şekilde tasarruf edebilir.

---

1 Nûr Sûresi: 61

2 Mü'minûn Sûresi: 6

Bu sebepledir ki Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- malın zâyi edilmesini yasaklamıştır.

Nitekim Allah Tebâreke ve Teâlâ bu konuda şöyle buyurmuştur:

﴿ وَلَا تُؤۡتُواْ ٱلسُّفَهَآءَ أَمۡوَٰلَكُمُ ٱلَّتِي جَعَلَ ٱللَّهُ لَكُمۡ قِيَٰمٗا ... ﴾ [سورة النساء من الآية : ٥]

"**Allah'ın geçiminizi sağlamaya dayanak kıldığı mallarınızı** (savurgan) **beyinsizlere** (aklı ermezlere) **vermeyin.**"[1]

Bu, insanın mülkiyetinin eksik ve sınırlı bir mülkiyet olduğuna bir delildir. Allah Subhânehu ve Teâlâ'nın mülkiyeti ise böyle değildir. O'nun mülkiyeti genel, kapsamlı ve mutlak bir mülkiyettir. Allah Subhânehu ve Teâlâ dilediğini yapar. O yaptıklarından sorguya çekilemez. Ama yarattıkları sorguya çekilirler.

Üçüncüsü: Yönetme ve idâre etmektir. Buna göre yarattıklarını tek başına idâre eden, gökleri ve yeri çekip çeviren Allah -azze ve celle-'dir.

Nitekim Allah Teâlâ bu konuda şöyle buyurmuştur:

---

[1] Nisâ Sûresi: 5

﴿ ... أَلَا لَهُ ٱلْخَلْقُ وَٱلْأَمْرُ ۗ تَبَارَكَ ٱللَّهُ رَبُّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٥٤﴾ ﴾ [سورة الأعراف من الآية: ٥٤]

"**Biliniz ki yaratma ve emretme** (mülk ve tasarruf hakkı)**, yalnızca O'na aittir. Âlemlerin Rabbi olan Allah,** (her türlü noksanlıklardan) **münezzehtir."**[1]

Bu yönetim kapsamlı bir yönetimdir. Hiçbir şey O'nun dışında kalmaz ve hiçbir şey ona karşı koyamaz. İnsanın mallarını, çocuklarını ve hizmetçilerini yönetmesi gibi bazı yaratılmışların yönetimi ise, dar ve sınırlı bir yönetimdir. Mutlak olmayan, kısıtlı bir yönetimdir.

Böylelikle Rubûbiyet tevhîdi için söylediğimiz "Allah'ı, yaratma, mülk/hükümranlık ve yönetme konularında birlemektir" sözümüzün doğruluğu açıkça anlaşılmış oldu.

İkincisi: Ulûhiyyet Tevhîdi

Bu tevhîd, "Allah Teâlâ'yı ibâdetlerde birlemektir."

Bu şu demektir:İnsanın, Allah Teâlâ'ya ibâdet ettiği ve O'na yakınlaşmaya çalıştığı gibi, Allah Teâlâ ile birlikte

[1] A'râf Sûresi: 54

başka birisine ibâdet etmemesi ve ona yakınlaşmaya kalkışmamasıdır.

İşte Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-'in kendileriyle savaştığı, canlarını, mallarını topraklarını ve diyarlarını mubah kıldığı, kadınlarını ve çocuklarını esir aldığı müşriklerin saptıkları tevhîdin türü, bu tevhîddir. Yine, Rubûbiyet ile İsim ve Sıfatlar tevhîdi ile birlikte bu tevhîdi (Ulûhiyet tevhîdini) gerçekleştirmek için elçiler (rasûller) gönderilmiş ve ilâhî kitaplar indirilmiştir. Fakat elçiler, kavimlerini Allah'tan başkasına ibâdet etmesinler diye çoğunlukla bu tevhîde dâvet etmişlerdir. Ne Allah'a yakın bir meleğe, ne Allah tarafından gönderilmiş bir peygambere, ne sâlih bir velîye, ne de bunlar dışında herhangi bir yaratılmışa ibâdet etmesinler diye uğraş vermişlerdir. Çünkü ibâdet, sadece Allah -azze ve celle-'den başkasına yapılamaz. Bu tevhîdi ihlal eden kimse, Rubûbiyyet tevhîdi ile İsim ve Sıfatlar tevhîdini ikrâr etse bile müşrik ve kâfirdir. Bir kimse, Allah Subhânehu ve Teâlâ'nın yaratıcı, mâlik ve bütün işleri çekip çeviren olduğuna ve layık olduğu bütün isim ve sıfatlara hak sahibi olduğuna îmân etse, fakat Allah ile birlikte başkasına ibâdet etse, Rubûbiyyet tevhîdi ile İsim ve

Sıfatlar tevhîdini ikrâr etmesinin ona hiçbir yararı olmaz. Farzedelim ki bir adam, Rubûbiyyet tevhîdi ile İsim ve Sıfatlar tevhîdini tam olarak ikrâr ediyor, fakat bir kabre gidip o kabrin sahibine ibâdet ediyor/ona yalvarıp yakarıyorsa veya ona kurban adıyorsa, işte bu adam müşriktir, ebedî cehennemde kalacak bir kâfirdir.

Allah Tebâreke ve Teâlâ bu konuda şöyle buyurmuştur:

﴿ ... إِنَّهُۥ مَن يُشۡرِكۡ بِٱللَّهِ فَقَدۡ حَرَّمَ ٱللَّهُ عَلَيۡهِ ٱلۡجَنَّةَ وَمَأۡوَىٰهُ ٱلنَّارُۖ وَمَا لِلظَّٰلِمِينَ مِنۡ أَنصَارٖ ٧٢ ﴾

[سورة المائدة من الآية: ٧٢]

"Kim, Allah'a ortak koşarsa, muhakkak ki Allah, cenneti ona haram kılmıştır. Onun varacağı yer, ateştir. Zâlimler için (onları cehennemden kurtaracak) **yardımcılar da yoktur."**[1]

Allah -azze ve celle-'nin kitabını okuyan herkes bilir ki, Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-'in kendileriyle savaştığı, canlarını ve mallarını mubah saydığı, kadınlarını ve çocukların esir aldığı ve arazilerini

[1] Mâide Sûresi: 72

ganimet yaptığı müşrikler, Allah Teâlâ'nın yegâne yaratıcı Rab olduğunu ikrâr ediyor ve bu konuda şüphe etmiyorlardı. Fakat Allah Teâlâ ile birlikte başkasına da ibâdet ediyorlardı. İşte onlar, bu yüzden canları ve malları mubah olan müşrikler oldular.

Üçüncüsü: İsim ve Sıfatlar Tevhîdi

Bu tevhîd; "Allah Subhânehu ve Teâlâ'nın kendisini isimlendirdiği isimlerde ve kitabında veya elçisi Muhammed -sallallahu aleyhi ve sellem-'in diliyle nitelediği sıfatlarda O'nu birlemektir. Bu tevhîd, ancak Allah Teâlâ'nın belirttiği isim ve sıfatları tahrîf ve ta'tîl etmeden, tekyîf ve temsîle[1] kaçmadan kabul etmekle gerçekleşir."

Allah Teâlâ'nın kendisini isimlendirdiği isimlerine ve vasıflandırdığı sıfatlarına mecaz olarak değil de gerçek

---

[1] • Ta'tîl: Allah'ın sıfatlarını kabul etmemek yahut bazılarını kabul edip bazılarını kabul etmemektir.

• Tahrîf: Nasları lâfzen veya mana itibarıyla değişikliğe uğratmaktır.Manada tahrîf, lafzı zâhir (açık) anlamından uzaklaştırıp, delâlet etmediği bir manaya çekmektir. Her tahrîf aynı zamanda bir ta'tîl'dir, fakat her ta'tîl bir tahrîf değildir.

• Tekyîf: Keyfiyyet tayininde bulunmak, nasıllığını açıklamaktır.

• Temsîl: Bir şeyi her yönden başka bir şeye benzetmektir. (Çeviren).

anlamlarıyla, fakat tekyîf ve temsîl yapmaksızın îmân etmek gerekir. Bu ümmetten, İslâm'a mensup, ehl-i kıble'den bazı topluluklar tevhîdin bu türünden şu kısımlara sapmışlardır:

Kimisi nefiy ve tenzihte İslâm'dan çıkacak ölçüde aşırılığa gitmiş, kimisi ortada, kimisi de Ehl-i Sünnet'e yakındır. Fakat ilk müslümanların tevhîdin bu türünde izlediği yol; Allah'ı, O'nun kendini isimlendirdiği ve vasıflandırdığı isim ve sıfatlarla; tahrîf, ta'tîl, tekyîf ve temsîlde bulunmaksızın gerçek anlamlarıyla isimlendirmek ve vasıflandırmaktır.

Buna örnek:

Allah Subhânehu ve Teâlâ kendisini Hayy ve Kayyûm olarak isimlendirmiştir. O halde bizim, Hayy isminin Allah Teâlâ'nın isimlerinden bir isim olduğuna ve bu ismin içerdiği sıfata îmân etmemiz gerekir. Bu ismin delâlet ettiği sıfat, öncesinde yokluk ve sonrasında da asla yok olma bulunmayan kâmil hayat'tır.

Yine Allah Teâlâ kendisini Semî' olarak isimlendirmiştir. O halde bizim Semî'in, Allah Teâlâ'nın bir ismi olduğuna ve bu ismin delâlet ettiği işitme sıfatının O'nun bir sıfatı olduğuna, bu ismin ve sıfatın gerektirdiği hükme

yani O’nun işittiğine îmân etmemiz gerekir.Çünkü işitmesi olmayan bir işitenin veya işitileni idrak etmeksizin bir işitmenin olması imkânsızdır. Diğerlerini de buna kıyas edebilirsiniz.

Başka bir örnek:

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

﴿ وَقَالَتِ ٱلۡيَهُودُ يَدُ ٱللَّهِ مَغۡلُولَةٌۚ غُلَّتۡ أَيۡدِيهِمۡ وَلُعِنُواْ بِمَا قَالُواْۘ بَلۡ يَدَاهُ مَبۡسُوطَتَانِ يُنفِقُ كَيۡفَ يَشَآءُۚ ... ﴾

[سورة المائدة من الآية: ٦٤]

"Yahudiler: Allah’ın eli bağlıdır (hayırlı amellerde sıkıdır)**, dediler. Hay söyledikleri söz yüzünden elleri bağlanası ve lânet olasılar! Aksine O’nun iki eli de açıktır, dilediği gibi verir..."**[1]

Allah Teâlâ burada "Aksine O’nun iki eli de açıktır" buyurarak kendisini, iki eli olmakla ve o iki elini de açık, yani ihsânı geniş olmakla nitelenmiştir. O halde bizim de Allah Tâlâ’nın iyilik ve nimetleri bol bol veren iki elinin olduğuna îmân etmemiz gerekir. Fakat bu iki elin nasıl olduğunu kalplerimizle tasavvur etmememiz, dillerimizle

---

[1] Mâide Sûresi: 64

böyle bir şeyi söylemememiz ve onları yaratılmışların ellerine benzetmememiz gerekir.Çünkü Allah Subhânehu ve Teâlâ şöyle buyurmuştur:

﴿ ... لَيۡسَ كَمِثۡلِهِۦ شَيۡءٞۖ وَهُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلۡبَصِيرُ ١١ ﴾

[سورة الشورى من الآية: ١١]

"(Zâtı, isim, sıfat ve fiillerinde) **O'nun benzeri hiçbir şey yoktur. O, hakkıyla işiten ve görendir.**"[1]

Allah Teâlâ yine şöyle buyurmaktadır:

﴿ قُلۡ إِنَّمَا حَرَّمَ رَبِّيَ ٱلۡفَوَٰحِشَ مَا ظَهَرَ مِنۡهَا وَمَا بَطَنَ وَٱلۡإِثۡمَ وَٱلۡبَغۡيَ بِغَيۡرِ ٱلۡحَقِّ وَأَن تُشۡرِكُواْ بِٱللَّهِ مَا لَمۡ يُنَزِّلۡ بِهِۦ سُلۡطَٰنٗا وَأَن تَقُولُواْ عَلَى ٱللَّهِ مَا لَا تَعۡلَمُونَ ٣٣ ﴾

[سورة الأعراف الآية: ٣٣]

"De ki: De ki: Rabbim ancak, açık ve gizli çirkin işleri, günahı, haksız saldırıyı, hakkında hiçbir delil indirmediği herhangi bir şeyi Allah'a ortak koşmanızı

[1] Şûrâ Sûresi: 11

ve Allah hakkında bilmediğiniz şeyleri söylemenizi haram kılmıştır."[1]

Allah -azze ve celle- yine şöyle buyurmuştur:

﴿ وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِۦ عِلْمٌۚ إِنَّ ٱلسَّمْعَ وَٱلْبَصَرَ وَٱلْفُؤَادَ كُلُّ أُوْلَٰٓئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْـُٔولًا ٣٦ ﴾

[سورة الإسراء الآية: ٣٦]

"Hakkında bilgin olmayan şeyin ardına düşme; çünkü kulak, göz ve kalp, bunların hepsi ondan sorumludur."

Bu iki eli yaratılmışların ellerine benzetenler, Allah Teâlâ'nın şu sözünü yalanlamış olur:

﴿ ... لَيْسَ كَمِثْلِهِۦ شَيْءٌۖ وَهُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْبَصِيرُ ١١ ﴾

[سورة الشورى من الآية: ١١]

"(Zâtı, isim, sıfat ve fiillerinde) **O'nun benzeri hiçbir şey yoktur. O, hakkıyla işiten ve görendir."**[2]

Yine Allah Teâlâ'nın şu emrine karşı gelmiş olur:

---

[1] A'râf Sûresi: 33

[2] Şûrâ Sûresi: 11

﴿ فَلَا تَضْرِبُواْ لِلَّهِ ٱلْأَمْثَالَ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ يَعْلَمُ وَأَنتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٧٤﴾ ﴾ [سورة النحل الآية: ٧٤]

"O halde Allah'a birtakım benzerler göstermeyin (aramaya kalkışmayın)**; çünkü Allah bilir, siz ise bilmezsiniz."** [1]

Bir kimse, bu ellere keyfiyet verirse veya bu iki el belirli bir şekildedir, derse, bu keyfiyet ne şekilde olursa olsun, Allah hakkında bilmeden konuşmuş ve bilmediği şeyin ardına düşmüş olur.

Sıfatlar konusunda ikinci bir örnek verelim:

Örneğin Allah Teâlâ'nın Arş'ına istivâ etmesi. Şüphesiz ki Allah Teâlâ kitabı Kur'an-ı Kerim'de yedi yerde Arş'a istivâ ettiğini ifâde etmiştir. Bunların hepsi de (اِسْتَوَى) "**istevâ**" ve (عَلَى الْعَرْشِ) "Arş'ın üzerine" lafızlarıyla geçmiştir.Arapça bir sözlüğe baktığımız zaman "istevâ" fiili,"alâ" ile müteaddî olduğu zaman sadece yükselmek ve üzerine çıkmak anlamına geldiğini görürüz.

O halde Allah Teâlâ'nın:

---

[1] Nahl Sûresi: 74

﴿ ٱلرَّحۡمَٰنُ عَلَى ٱلۡعَرۡشِ ٱسۡتَوَىٰ ٥ ﴾[سورة طه الآية: ٥]

"Rahman Arş'a istivâ etti." [1]

Âyeti ile ve benzeri âyetlerin anlamı; "Allah'ın, Arş'ının üzerine özel bir şekilde çıkması/uluvvu" demektir. Bu uluvv, husûsî bir uluvvdur ve Allah'ın zâtî sıfatı olan bütün kâinatın en yükseğinde olması anlamında umumî uluvvdan farklıdır. Bu uluvv Allah hakkında hakikî anlamıyla sâbittir. O kendine yaraşır bir uluvv ile arş'ının üzerine çıkmıştır. O'nun Arşı'na uluvvu, insanın koltuğa uluvvu veya binek hayvanlarının üstüne ya da şu âyetinde sözünü ettiği gemiye uluvvuna benzemez:

﴿ وَٱلَّذِي خَلَقَ ٱلۡأَزۡوَٰجَ كُلَّهَا وَجَعَلَ لَكُم مِّنَ ٱلۡفُلۡكِ وَٱلۡأَنۡعَٰمِ مَا تَرۡكَبُونَ ١٢ لِتَسۡتَوُۥاْ عَلَىٰ ظُهُورِهِۦ ثُمَّ تَذۡكُرُواْ نِعۡمَةَ رَبِّكُمۡ إِذَا ٱسۡتَوَيۡتُمۡ عَلَيۡهِ وَتَقُولُواْ سُبۡحَٰنَ ٱلَّذِي سَخَّرَ لَنَا هَٰذَا وَمَا كُنَّا لَهُۥ مُقۡرِنِينَ ١٣ وَإِنَّآ إِلَىٰ رَبِّنَا لَمُنقَلِبُونَ ١٤ ﴾ [سورة الزخرف الآيات: ١٢- ١٤]

"O, bütün çiftleri yaratan, sırtlarına istivâ edesiniz (kurulasınız)**, sonra da üzerine istivâ**

---

[1] Tâhâ Sûresi: 5

ettiğinizde (kurulduğunuzda), **Rabbinizin nimetini hatırlayasınız ve: Bunu bizim hizmetimize veren Allah'ı tesbih ve takdis ederiz, yoksa biz bunlara güç yetiremezdik, şüphesiz biz Rabbimize döneceğiz, diyesiniz diye sizin için bindiğiniz gemileri ve hayvanları yaratandır."** [1]

Dolayısıyla yaratılmışın herhangi bir şeyin üzerine istivâ etmesinin,Allah'ın Arş'ına istivâ etmesine benzemesi mümkün değildir.Çünkü Allah Teâlâ'nın hiçbir benzeri yoktur.

"Arşa istivâ etti" cümlesini, "Arşı istilâ etti/ona egemen oldu" anlamına geldiğini söyleyen kimse büyük hata etmiştir. Çünkü bu, kelimeleri yerlerinden oynatarak tahrîf etmektir. Sahabenin ve onlara güzel bir şekilde uyanların oybirliği ettikleri şeye aykırıdır ve bir mü'minin, Allah'a nispet ederek bunu söylemesi mümkün olmayan geçersiz gerekçelere sarılmaktır. Oysa Kur'ân-ı Kerîm hiç şüphesiz Arap dili ile inmiştir.

Nitekim Allah Teâlâ bu konuda şöyle buyurmuştur:

---

[1] Zuhruf Sûresi: 12-14

﴿ إِنَّا جَعَلْنَٰهُ قُرْءَٰنًا عَرَبِيًّا لَّعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ۝٣ ﴾

[سورة الزخرف الآية: ٣]

"Gerçekten Biz onu, belki aklınızı kullanırsınız diye Arapça bir Kur'an kıldık." [1]

Arap dilinde (اِسْتَوَى عَلَى كَذَا) (şunun üzerine istivâ etti) cümle kalıbının gerektirdiği mana, uluvv ve istikrârdır (yerleşmektir). Bu cümlenin lafza mutabık anlamı budur.O halde "Arşa istivâ etti" cümlesinin anlamı; kendi yüceliğine ve büyüklüğüne layık, özel bir şekilde Arşın üzerine çıktı demektir. İstivâ kelimesi, istila olarak tefsîr edildiği zaman anlamından tahrif edilerek koparılmış olur. Çünkü bu, Kur'ân dilinin delâlet ettiği anlamı -ki o anlam da uluvvdur- ortadan kaldırıp, bâtıl başka bir anlamı getirmek demektir.

Ayrıca selef-i sâlih ve onlara güzel bir şekilde uyanlar bu anlam üzerinde oybirliği etmişlerdir. Onlardan bunun aksine tek bir harf bile gelmemiştir. Bu lafız Kur'ân ve Sünnet'te geçtiğine ve seleften de bunun zâhirî anlamına aykırı bir tefsîri gelmediğine göre, aslolan;

---

[1] Zuhruf Sûresi: 3

onların bu lafzı zâhirî anlamı üzere olduğu gibi bıraktıkları ve bu lafzın delâlet ettiği şeye inandıklarıdır.

Bir kimse:

Selefin istivâ kelimesini uluvv yani yükselmek/yükseğe çıkmak diye tefsîr ettiğine dair açık bir ibâre gelmiş midir? Diye sorarsa, ona şöyle cevap veririz:

-Evet, bu, seleften gelmiştir. Diyelim ki seleften böyle bir açıklama gelmemiş olsun. Böyle bir durumda aslolan; Kur'ân-ı Kerim ve Sünnet-i Nebevî'deki bir lafzın, Arap dilinin gerektirdiği anlam üzere kalmasıdır.Bu durumda selefin lafza Arap dilinin gerektirdiği anlamı vermiş olduğu anlaşılır.

İstivâ kelimesini istilâ olarak tefsîr etmenin gerektirdiği bâtıl sonuçlar şunlardır:

Birincisi: Buna göre gökler ve yer yaratılmadan önce Arş, Allah Teâlâ'nın mülkü değildir. Çünkü Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır:

﴿ إِنَّ رَبَّكُمُ ٱللَّهُ ٱلَّذِى خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ فِى سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ ٱسْتَوَىٰ عَلَى ٱلْعَرْشِ ... ﴾ [سورة الأعراف من الآية: ٥٤]

"Şüphesiz ki Rabbiniz, gökleri ve yeri altı günde yaratan, sonra arş'a istivâ eden... Allah'tır." [1]

Buna göre ne gökler ve yer yaratılmadan önce, ne de gökler ve yer yaratılırken Allah Teâlâ, Arşı istilâ etmiş (ona egemen) değildi.

İkincisi: Buna göre Allah Teâlâ yeryüzüne istivâ etti dememiz veya Allah mahlûkatından bir şeyin üzerine istivâ etti dememiz câiz olur ki bu, şeksiz şüphesiz Allah -azze ve celle-'ye lâyık olmayan bâtıl bir anlamdır.

Üçüncüsü: Şüphesiz bu, kelimeleri yerlerinden oynatarak tahrîf etmektir.

Dördüncüsü: Bu, selef-i sâlihin oybirliği ettiği şeye aykırıdır.

Tevhîdin bu türünde -isim ve sıfatlar tevhîdinde- sözün özü şudur:

Allah Teâlâ'nın kendisi için isbât ettiği ve Elçisi Muhammed -sallallahu aleyhi ve sellem-'in O'nun için isbât ettiği isim ve sıfatları tahrîf ve ta'tîl etmeksizin,

---

[1] A'râf Sûresi: 54

tekyîf ve temsîle düşmeksizin hakîkî anlamları üzere kabul etmemiz gerekir.